

उभयेषां धर्मान्विभजते क्रियमाणमित्यादिना कर्मयज्ञादिकं मानुषं मनुष्यो ह मित्यभिमानवताकृतं यस्मादेवं तस्मात्तेषां शास्त्रचक्षुषांतपसो विचारादभ्युत्कर्षनविधते ॥ ३७ ॥ संवतात्मनां धर्ममाह सर्वात्मने
ति कर्मनिश्चयं यज्ञादौ बुद्धि ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ इति शांतिपर्वणि मो० नै० भा० पंचनवत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २९५ ॥ ॥ ७ ॥ एवं धर्मान् श्रुत्वा उत्तरोत्तरमुत्कर्षं प्रपित्सुः पृच्छति वर्ण इति
तत्र वर्णाः पूर्वोक्ताः षट्कृष्णधूमनीलरक्तपीतश्वेताः क्रमेण बुद्धिसत्त्वे तमोरजोऽशयोराधिक्यसाम्यापकर्षजाः तत्र विशेषः स्वाभाविकवर्णादाधिक्यं तमोरजसोर्हास इत्यर्थः ॥ १ ॥ यदेतदिति सात्विकस्य ब्रह्म
णोऽपत्यैर्लोकैः सात्विकैरेव ब्राह्मणैर्भवितव्यं कथं रजआदि प्रधानं क्षत्रादिविशेषजातिग्रहणं तत उत्पन्नस्येत्याक्षेपार्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ तपसोऽप्यपकर्षः कुत इत्यत आह सुक्षेत्रादिति सात्विकयोर्दपत्योः पुण्यः संभव

क्रियमाणं यदा कर्मनाशं गच्छति मानुषं ॥ तेषां नान्यद्वैतलोके तपसः कर्मविद्यते ॥ ३७ ॥ सर्वात्मनानु कुर्वीत गृहस्थः कर्मनिश्चयं ॥ दाक्ष्येण हव्यकव्यार्थं स्वधर्मे
विचरन्नृप ॥ ३८ ॥ यथानदी नदाः सर्वसागरेयांति संस्थितिं ॥ एवमाश्रमिणः सर्वे गृहस्थेयांति संस्थितिं ॥ ३९ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांति० मोक्ष० प० परा
शरगीतायां पंचनवत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २९५ ॥ ॥ ७ ॥ जनक उवाच वर्णो विशेषवर्णानां महर्षे केन जायते ॥ एतदिच्छाम्यहं ज्ञातुं तद्ब्रुहि वद
तांवर ॥ १ ॥ यदेतज्जायते पत्यं स एवायमिति श्रुतिः ॥ कथं ब्राह्मणतो जातो विशेषग्रहणं गतः ॥ २ ॥ पराशर उवाच एवमेतन्महाराज येन जातः स एव सः ॥ त
पसस्त्वपकर्षेण जातिग्रहणतां गतः ॥ ३ ॥ सुक्षेत्राच्च सुव्रीजाच्च पुण्यो भवति संभवः ॥ अतो न्यतरतो हीनादवरो नाम जायते ॥ ४ ॥ वक्त्राद्भुजाभ्यामुरुभ्यां पद्भ्यां चै
वाथ जज्ञिरे ॥ सृजतः प्रजापतेर्लोकानिति धर्मविदो विदुः ॥ ५ ॥ मुखजा ब्राह्मणा स्नातबाहुजाः क्षत्रियाः स्मृताः ॥ ऊरुजा धनिनो राजन्या दजाः परिचारकाः ॥ ६ ॥
चतुर्णामेव वर्णानां गमः पुरुषर्षभ ॥ अतो न्येत्यतिरिक्ता ये ते वै संकरजाः स्मृताः ॥ ७ ॥ क्षत्रियातिरथां बष्ठा उग्रा वै देहकास्तथा ॥ श्वपाकाः पुल्कसाः स्तेनानिषा
दाः सूतमागधाः ॥ ८ ॥ अयोगाः कारणाव्रात्याश्चांडालाश्च नराधिप ॥ एते चतुर्भ्यो वर्णोभ्यो जायंते वै परस्परतः ॥ ९ ॥ जनक उवाच ब्रह्मणै केन जातानां ना
नात्वं गोत्रतः कथं ॥ बहूनीह हिलोके वै गोत्राणि मुनिसत्तम ॥ १० ॥ यत्र तत्र कथं जाताः स्वयोनिं मुनयोगताः ॥ शुद्ध्योनौ समुत्पन्ना वियोनौ च तथा परे ॥ ११ ॥

स्तयोरन्यतरस्य हीनत्वे हीन इत्यर्थः ॥ ४ ॥ अन्यतरहीनत्वमपि कुत इत्याशंक्योत्पत्तिस्थानभेदादित्याह वक्त्रादिति द्वाभ्यां ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अंबष्ठादीनां स्वरूपं जातिविवेकाद्विवेक्तव्यं सर्ववर्णब्राह्मणान्सू
तेराज्ञीमूर्धावसिक्तकं वैश्यांबंशनिषादंतु शूद्रापारसवश्वस इत्यादिना ॥ ८ ॥ ९ ॥ ननु निरवयवादव्याकृताजगज्जातमितिसर्वत्र श्रूयते तत्र कुतो वयवकल्पनेति शंकेते ब्रह्मणेति ब्राह्मणेति पाठे एकेन ब्रह्मणेत्यध्या
हृतव्यं नानात्वं ब्रह्मक्षत्रियादिभावेन भिन्नत्वं गोत्रतः अन्वयतः गोत्राणि ब्रह्मक्षत्रियादीनि उपांबष्ठादीनि च तस्माज्जातितारतम्यमयुक्तमित्यर्थः ॥ १० ॥ तस्यादरेऽपि व्यभिचारमाह यत्रेति यथा काक्षीवताशू
द्रायामुत्पादिताः पुत्रा ब्राह्मणत्वं नीताननुते निषादत्वं प्राप्ता इत्यर्थः तस्मात्कारणद्वारा कार्यद्वारा वा जातिभेदो न युक्त इति भावः ॥ ११ ॥